

К. О. Копішинська,
аспірант кафедри менеджменту,
Національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут"

ВЗАЄМОДІЯ ІННОВАЦІЙНИХ СИСТЕМ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ У КОРПОРАТИВНІЙ СТРУКТУРІ

К. Kopishynska,
postgraduate of Management Department, National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute"

INTERACTION BETWEEN INNOVATION SYSTEMS OF INDUSTRIAL ENTERPRISES IN THE CORPORATE STRUCTURE

Розглянуто сутність та особливості функціонування корпоративної структури, визначено відмінності між корпоративною інноваційною системою та корпоративною взаємодією інноваційних систем промислових підприємств, проаналізовано основні принципи формування такої взаємодії.

Considered the essence and features of the functioning of the corporate structure, defined the differences between the corporate innovation system and corporate interaction of innovation systems of industrial enterprises, analyzed the basic principles of this interaction.

*Ключові слова: корпоративна структура, корпоративна взаємодія, інноваційна система підприємства.
Key words: corporate structure, corporate interaction, enterprise innovation system.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Зародження корпорацій в Україні розпочалось із набуттям незалежності. Однією з перших та найпотужніших фінансово-промислових груп була харківська корпорація "СТАНК", яка в 1994 році отримала значний прибуток, розміром \$ 100 млн. Заснована у 1990 році, спочатку компанія займалась дрібною торгівлею, а згодом предметом її діяльності став продаж металів та автомобілів [1]. До найбільших сучасних українських корпорацій належать із широким спектром діяльності: "Індустріальний союз Донбасу" (ІСД), Науково-виробничо-інвестиційна група "Інтерпайп", "Систем капітал менеджмент" (СКМ), "УкрАВТО", Кондитерська корпорація "ROSHEN", Група "Приват". На сучасному етапі розвиток підприємств забезпечують наукові дослідження та розробки. Результати НДДКР, серед яких нові знання, інновації, патенти, ліцензії тощо, забезпечують суттєві конкурентні переваги на ринку їх власникам. Вітчизняні підприє-

мства починають формувати власні інноваційні системи, обирають зручний та взаємовигідний формат співпраці (створення корпорацій та інших структур) та очікують інституційних перетворень, що сприятимуть створенню інновацій, постійному технологічному вдосконаленню, а також виробництву та експорту високотехнологічної продукції з високою доданою вартістю.

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСТАННІХ ПУБЛІКАЦІЙ

На дослідженні корпорацій та корпоративних відносин зосередили свою увагу багато науковців, серед яких: Л.І. Федулова, Л.С. Головка, М.В. Самосудов, Й.А. Шумпетер, Л.В. Левковська [3; 4; 5; 6; 8]. Так, Й.А. Шумпетер виділив основним суб'єктом інноваційної діяльності в ринковій економіці великі корпорації [6]. Л.І. Федулова наголошує, що ті форми об'єднання підприємств, які діють в Україні, доцільніше визначати як корпоративні структури [3].

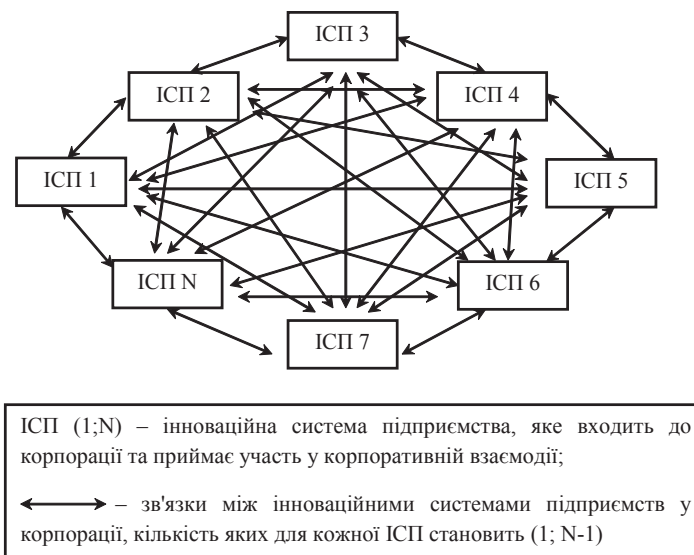

Рис. 1. Корпоративна взаємодія інноваційних систем промислових підприємств

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є розгляд особливостей та надання пропозицій щодо формування взаємодії в інноваційній сфері між підприємствами корпорації.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Існує безліч тлумачень поняття "корпорація", які описують цю структуру з різних позицій та підходів. Господарський кодекс України, зокрема, визначає корпорацію як "договірне об'єднання, створене на основі поєднання виробничих, наукових і комерційних інтересів підприємств, що об'єдналися, з делегуванням ними окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників органам управління корпорації" [2, ст. 120]. Слід зауважити, що якщо виробничі та комерційні інтереси дійсно мають більшість українських підприємств, які входять до корпорацій, то наукові інтереси та розвиток нових знань поки що не є для них першочерговими.

Тому, зважаючи на особливості функціонування таких утворень в Україні, доцільніше розглядати термін "корпоративні структури". Так, Федулова Л.І. стверджує, що корпоративною структурою є сукупність окремих одиниць господарюючої системи, де кожна складова може функціонувати завдяки взаємодії з іншими елементами і являє собою внутрішню організацію, що розвивається за власними законами і набуває свого змісту в інтеграції з виробничо-технологічними та фінансовими зв'язками з прагнення досягти єдиної мети беручи участь у капіталі один одного чи взаємодіючи у фінансовій, виробничій і науковій сфері та маючи єдиний координаційний центр (головну або керуючу компанію) [3, с. 19].

Наведена дефініція демонструє переважання принципів системності у формуванні корпоративних структур, де кожен з елементів господарюючої системи повинен належно виконувати свої функції задля досягнення спільної мети, що, у кінцевому випадку, свідчить про виконання системою її головної функції. Корпорації (корпоративні структури) створюються задля отримання синергетичного ефекту, тобто від такого об'єднання повинні бути у вигаді всі його учасники. Вихід одного з елементів зі складу системи або навпаки додавання ще одного елемента спричиняє порушення балансу системи. Якщо зв'язки між елементами є неякісними, такі флуктуації можуть призвести до руйнації системи. Тобто, щоб корпоративна структура була не лише дієздатною, а й сприяла отриманню синергетичного ефекту, взаємодія між її елементами (окремими підприємствами)

повинна бути міцною та стійкою до будь-яких зрушень.

Серед характерних особливостей корпоративних структур виокремлюють такі [4, с. 19]:

- створення на основі об'єднання капіталів і, як наслідок, забезпечення централізації капіталу;
- наявність системи управління, яка забезпечується дивізіональною організаційною структурою;
- наявність штату професійних менеджерів;
- відокремлення управління від власності;
- централізація управління;
- наявність широкого кола акціонерів, обмеження відповідальності учасників акціонерного товариства у межах вартості акцій, які належать акціонерам; можливість виходу акціонерів з товариства;
- розвиненість організаційної структури з підвищеною можливістю диверсифікації та широким діапазоном видів діяльності (наявність стратегічних зон господарювання);
- наявність системи корпоративного управління;
- можливість вільного переміщення акцій (купівля-продаж через фондовий ринок тощо);
- прозорість та відкритість діяльності корпорації;
- соціальна відповідальність перед суспільством;
- безстрокове існування.

Можливість співпраці на взаємовигідних умовах для учасників корпорації, або корпоративної взаємодії, також є особливістю корпоративних структур.

Корпоративна взаємодія — добровільна, суб'єктивно оцінювана як взаємовигідна, поведінка двох або більше діючих або потенційних учасників корпоративних відносин, спрямована на отримання в корпорації вигід будь-якого виду для учасників, що беруть участь у взаємодії [5, с. 50]. Стрижневим питанням, на яке повинна дати відповідь така форма взаємодії, — з ким із членів корпорації і на яких умовах може об'єднатись підприємство задля отримання максимального ефекту.

Всесвітньо відомий науковець Й. Шумпетер зосереджував увагу на тому, що великі корпорації є джерелом інновацій ще в середині ХХ століття. Він стверджував, що лише такі компанії мають достатньо ресурсів для здійснення НДДКР, а також можуть отримувати значні конкурентні переваги від такої діяльності [6]. Його наукові здобутки не втратили актуальності й сьогодні, враховуючи той факт, що у ХХІ столітті впровадження інновацій стає не лише достатньою, але й необхідною умовою досягнення успіху корпорації у ринкових умовах.

У процесі корпоративної взаємодії використовуються такі методи та інструменти [5, с. 51]:

— виявлення зацікавлених учасників корпоративних відносин та їх ресурсів, визначення їх інтересів і формування стратегії взаємодії з ними;

— формування короткострокових і довгострокових коаліцій, спілок;

— методи та інструменти маніпулювання, переконання, формування очікувань і суб'єктивних оцінок.

Кожне підприємство у складі корпорації має власну інноваційну систему, яка визначає напрям інноваційного розвитку та забезпечує досягнення цілей інноваційної діяльності. Саме інноваційна система підприємства є базовим елементом корпоративної взаємодії під час реалізації НДДКР, спільного використання їх результатів учасниками корпорацій та подальшої комерціалізації (рис. 1).

Інноваційні системи окремих підприємств під час взаємодії всередині корпорації створюють умови для підвищення рівня інноваційності продукції, покращення продуктивності праці та забезпечення її інтелектуалізації завдяки використанню спільних досягнень, формуванню корпоративної культури та беручи участь у створенні нових бізнес-моделей, які допомагають корпораціям швидко адаптуватись до змін у зовнішньому середовищі.

Підґрунтям для становлення та закріплення зв'язків між інноваційними системами підприємств є довіра учасників корпорації один до одного, яка підкріплюється установчими документами корпорації, де повинні бути визначені умови співпраці між партнерами.

Підприємства в корпорації можуть самостійно обирати партнерів для проведення НДДКР, якщо іншого не передбачено статутом корпорації. Як вже зазначалося, учасниками такої взаємодії можуть бути від двох до N партнерів, що входять до складу корпоративної структури та можуть отримати переваги від такої співпраці.

У праці [7] розглядаються методичні підходи до формування корпоративної інноваційної системи, яка, в свою чергу, визначається як "сукупність організаційних, структурних і функціональних компонентів (інституцій), що задіяні в процесі створення та застосування наукових знань та технологій, визначають правові, економічні, організаційні та соціальні умови інноваційного процесу в межах підприємства, забезпечують розвиток інноваційної діяльності та сприяють підвищенню ринкової вартості підприємства" і належить до інноваційних систем мезорівня.

Водночас, автор даної статті зосереджує свою увагу на інноваційній системі окремого підприємства (мікрорівні), що входить до складу певної корпоративної структури, є носієм усіх її властивостей та істотних характеристик, а також вступає у взаємодію з іншими учасниками корпорації. Оскільки формування корпоративної інноваційної системи є тривалим процесом, заснованим на зв'язках, відображених на рисунку 1, а також взаємодії корпорації із зовнішнім середовищем (регіональною та національною інноваційними системами). З огляду на сказане вище, корпоративною інноваційною системою доцільно вважати мережу інноваційних систем підприємств, які входять до складу корпорації, що функціонує на принципах корпоративної взаємодії, а також зв'язків із зовнішніми партнерами та споживачами.

Взаємодія інноваційних систем промислових підприємств у корпоративних структурах є, у певному сенсі, механізмом досягнення поставленої мети. Цілі функціонування такого механізму визначаються корпоративною інноваційною політикою.

У процесі формування механізму корпоративної взаємодії необхідно дотримуватися таких принципів [8]:

— системності — елементи механізму мають бути об'єднані системними властивостями, що забезпечують синергетичний ефект від їх взаємодії, достатньої різно-

манітності — функціональні підсистеми, які формують механізм, повинні відповідати його функціям;

— адаптивності — механізм має бути досить гнучким щодо динаміки вимог до його структури і функцій;

— економічної ефективності — функціонування механізму повинно бути економічно виправданим, виходячи з критеріїв економічної ефективності, прийнятих у корпорації.

Ефективність взаємодії інноваційних систем промислових підприємств у корпоративних структурах пропонують оцінювати за формулою [5, с. 67]:

$$\sum_{n=1}^N \sum_{j=1}^Q i_{nj} = \sum_{k=1}^K \sum_{j=1}^Q r_{kj} - \sum_m c_m;$$

де r_{kj} — ресурси k -виду, інноваційної системи j -го учасника корпоративної взаємодії;

i_{nj} — вигоди n -виду, j -го учасника корпоративної взаємодії;

c_m — витрати m -виду;

Q — кількість учасників корпоративної взаємодії у компанії.

Отже, ресурси учасників механізму корпоративної взаємодії інноваційних систем, які були задіяні у механізмі за вирахуванням витрат, перерозподіляються між ними у формі вигод пропорційно впливу учасників на розподіл вигод у корпорації.

ВИСНОВКИ

Тенденції щодо об'єднання підприємств у корпоративні структури мають значний вплив на розвиток інноваційної моделі економіки в Україні. Вони поєднують у собі багато важливих факторів, які сприяють такому розвитку. Так, зокрема, можна стверджувати, що основними перевагами корпоративних структур є широкі можливості щодо залучення інвестиційних, виробничих, кадрових, фінансових та інших видів ресурсів і реалізації інноваційних проектів. Саме ці переваги повинні стати ключовими для вітчизняних промислових підприємств під час створення інновацій, постійного технологічного вдосконалення, а також виробництва та експорту високотехнологічної продукції з високою доданою вартістю.

Література:

1. Вербяный В. Первые корпорации [Електронний ресурс] / В. Вербяный // FORBES № 10. — 2011. — Режим доступу: <http://forbes.ua/magazine/forbes/1332852-pervye-korporacii>
2. Господарський кодекс України, м. Київ, 16 січня 2003 року N 436-IV.
3. Корпоративні структури в національній інноваційній системі / За ред. д-ра екон. наук Л.І. Федулової. — К.: Вид-во УкрІНТЕЛ, 2007. — 812 с.
4. Головка Л. С. Сукупний економічний потенціал корпорації: формування та розвиток / Л.С. Головка. — Запоріжжя: Вид-во Класич. приват. ун-ту, 2009. — 340 с.
5. Самосудов М.В. Теория корпоративного взаимодействия: Учебное пособие по курсу "Корпоративное управление" / М.В. Самосудов. — М., 2007. — 340 с.
6. Шумпетер Й.А. Теория экономического развития. Капитализм, социализм и демократия / Й.А. Шумпетер; предисл. В.С. Автономова. — М.: Эксмо, 2007. — 864 с.
7. Фомова О.А. Методичні підходи до формування корпоративної інноваційної системи [Електронний ресурс] / О.А. Фомова. — Режим доступу: www.ief.org.ua/Arjiv_EP/Fomova308.pdf
8. Левковська Л.В. Корпоративний технологічний трансфер як спосіб підвищення інноваційної активності / Л.В. Левковська // Науково-технічний збірник. — № 100. — 2011. — С. 107—119.

Стаття надійшла до редакції 09.07.2013